

ГРОМАДСЬКІ ФОРМУВАННЯ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ЯК СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ, НАДІЛЕНІ АКТИВНОЮ АДМІНІСТРАТИВНОЮ ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЮ

ВІХЛЯЄВ Михайло Юрійович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права юридичного факультету Запорізького національного університету

УДК 342.922: 061.25 – 054.5

Стаття посвячена дослідженню правового статусу общественных формирований по охране общественного порядка как субъектов, наделённых активной административной правосубъектностью, особенностей их деятельности, а также порядка применения ими административного принуждения.

Ключові слова: громадські формування з охорони громадського порядку, адміністративний примус, активна адміністративна правосуб'єктність.

Постановка проблеми

Участь громадян в охороні громадського порядку є однією з головних умов дотримання режиму законності в державі. З цією метою на законодавчому рівні регламентовано створення та діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону. Вони є видом громадських об'єднань, яких наділено активною адміністративною правосуб'єктністю, вони мають можливість застосувати адміністративний примус. Під активною адміністративною правосуб'єктністю громадських об'єднань варто розуміти їхню можливість брати участь у правовідносинах, в яких вони взаємодіють з органами публічної адміністрації при відсутності адміністративно-правового регулюючого впливу на їхню діяльність. Виходячи з унікальності повноважень, якими діюче законодавство наділяє громадські формування, постає необхідність дослідження їхнього правового статусу, особливостей їхньої діяльності, а також застосування адміністративного примусу ними.

Стан дослідження

У вітчизняній юридичній науці питанням вивчення громадських об'єднань України як суб'єктів адміністративного права України приділяли увагу вчені – представники різних наукових юридичних спеціальностей: Л.І. Адашис, Н.В. Богашева, С.Г. Братель, О.М. Ващук, Н.П. Гаєва, О.В. Гейда, С.Ф. Денисюк, Є.Є. Додіна, Л.О. Ємець, В.С. Журавський, В.А. Завгородній, В.І. Кафарський, В.М. Короленко, В.М. Кравчук, О.І. Лисяк, В.Ф. Піддубна, В.І. Полевий, І.Т. Темех, О.Б. Федоровська, Н.А. Циганчук, В.О. Чепурнов та ін. Однак належна увага активній адміністративній правосуб'єктності громадських формувань з охорони громадського порядку як різновиду громадських об'єднань, не приділялася.

Отже, метою даної статті є дослідження участі громадських формувань як суб'єктів, наділених активною адміністративною правосуб'єктністю, у відносинах, пов'язаних із застосуванням адміністративного примусу.

Виклад основного матеріалу

Як випливає з п. 2 Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 20.12.2000 № 1872 (далі – Типовий статут), громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону є громадським об'єднанням, яке створюється на добровільних засадах з метою сприяння

органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні кримінальних і адміністративних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних ситуацій [1].

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000 № 1835-III вони створюються на добровільних засадах за місцем роботи, навчання або проживання громадян у складі не менше ніж 10 осіб. Рішення про їх створення приймається на зборах (конференціях) громадян [2].

Відповідно до п. 4 Типового статуту громадське формування з охорони громадського порядку є юридичною особою, відповідно, набуває правосуб'єктності, у тому числі адміністративної, з моменту держаної реєстрації [1]. Рішення про створення, а також статут громадського формування, які подаються, повинні бути узгоджені з відповідним органом внутрішніх справ чи підрозділом Державної прикордонної служби України. Реєстраційний збір зазначеними формуваннями не сплачується [2].

На сьогоднішній день громадські формування з охорони громадського порядку створені та діють у всіх областях України [3]. До того ж наявні статистичні дані свідчать про високу ефективність їх співробітництва з органами внутрішніх справ. Так, наприклад, в Івано-Франківську за 6 місяців 2011 року громадськими формуваннями з охорони громадського порядку у взаємодії із працівниками міського відділу міліції проведено 640 рейдів, під час яких на вулицях та громадських місцях обласного центру затримано 309 правопорушників [4]. У м. Києві за 9 місяців 2012 року затримано за підозрою у вчиненні злочину спільно з працівниками міліції і особисто членами громадського формування – 776 осіб, за адміністративні правопорушення – 4550 осіб. [5] У Харківській області у 2012 році за допомогою громадських формувань розкрито 258 злочинів, складено 1320 протоколів про адміністративні право-

порушення [3]. Окрім того, громадські формування з охорони громадського порядку беруть участь у роботі з попередження злочинності, зокрема у заходах з формування правосвідомості у громадян.

Зважаючи на те, наскільки розгалуженою є система громадських формувань на території України, доцільним є розгляд їхньої класифікації. Д.С. Каблов у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Адміністративно-правовий статус членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону» пропонує виділяти наступні види громадських формувань за такими критеріями:

1. За характером завдань, що виконуються: а) громадські формування, спеціально створені для виконання правоохоронних завдань (добровільні народні дружини, громадські пункти охорони порядку, студентські оперативні загони, загони сприяння міліції тощо); б) громадські формування, для яких виконання правоохоронних функцій є тільки одним із напрямків їх діяльності (центри соціальної реабілітації, будинкові, вуличні комітети, загальні збори громадян за місцем проживання, комісії місцевих рад з питань законності і охорони громадського порядку тощо).

2. За напрямком діяльності: а) охороняють громадський порядок; б) сприяють охороні державного кордону; в) охороняють пам'ятки культури, дачі, приватні будинки, гаражні кооперативи тощо; г) охороняють флору та фауну (спілки мисливців та рибалок, еколого-охоронні формування тощо); д) сприяють забезпеченню безпеки дорожнього руху та багато інших спеціалізованих громадських формувань.

3. За складом: а) громадські формування, у складі яких є працівники органів внутрішніх справ (громадські пункти охорони порядку, шкільні координаційні ради, громадські організації «Зупини злочинця», приватні охоронні підрозділи); б) громадські формування, членами яких є лише цивільні особи (добровільні народні дружини, загони сприяння міліції, студентські оперативні загони, громадські правозахисні організації тощо).

4. За порядком виконання покладених на них завдань: а) ті, які виконують такі за-

вдання лише спільно із працівниками правоохоронних органів (громадські формування, які здійснюють патрулювання територій); б) ті, які можуть виконувати правоохоронні функції самостійно.

5. За наявністю (відсутністю) права застосовувати примусові заходи, складати необхідні процесуальні документи: а) ті, які такі права мають (громадські формування з охорони громадського порядку); б) ті, які таких прав не мають, тобто можуть лише проінформувати компетентні органи про вчинення правопорушення.

6. За наявністю (відсутністю) реквізитів під час виконання правоохоронних завдань: а) ті, які мають спеціальну форму, пов'язки тощо; б) ті, які виконують правоохоронні функції у цивільному одязі.

7. За порядком легалізації: а) ті, які легалізуються шляхом реєстрації (такі громадські формування набувають статус юридичної особи); б) ті, для яких передбачена можливість легалізації шляхом повідомлення про заснування (легалізують своє заснування шляхом письмового повідомлення).

8. Залежно від категорії членів громадських формувань: а) членами яких є студенти (слухачі) одного навчального закладу, працівники одного підприємства, установи, організації, співробітники однієї охоронної фірми, члени житлових, дачних, гаражних кооперативів тощо, тобто особи однієї організаційної структури. Такі формування можна назвати відомчими; б) членами яких є особи, які працюють (навчаються) у різних організаціях, так звані позавідомчі громадські формування правоохоронної спрямованості.

9. Залежно від наявності координаційних повноважень: а) громадські формування, які мають координаційні повноваження (громадські пункти охорони правопорядку, координаційні ради тощо); б) громадські формування, які таких повноважень не мають [6].

З метою виконання завдання з безпосередньої охорони громадського порядку всі без винятку громадські формування відповідно до ст.ст. 10, 11 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», п. п. 8, 9 Типового статуту наділені правом:

- вживати разом з працівниками органів внутрішніх справ заходів до припинення кримінальних і адміністративних правопорушень;

- спільного з працівниками органів внутрішніх справ, прикордонниками здійснювати патрулювання і виставлення постів;

- брати участь у забезпеченні охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, погоджених з виконавчими органами місцевих рад;

- проводити разом з прикордонниками огляд на маршрутах можливого руху порушників державного кордону з метою встановлення причин та умов перебування невідомих осіб.

- брати участь у здійсненні заходів правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з окремими видами правопорушень [1, 2].

Відповідно до Типового статуту з метою виконання вказаних повноважень представники громадських формувань з охорони громадського порядку мають право застосовувати в установленому порядку заходи фізичного впливу, спеціальні засоби індивідуального захисту та самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії (використання холодної, вогнепальної, у т. ч. мисливської зброї, яка згідно з законодавством перебуває в особистому користуванні членів громадських формувань, під час виконання ними своїх обов'язків з охорони громадського порядку і державного кордону забороняється). Застосування фізичного впливу, спеціальних засобів індивідуального захисту та самооборони допускається виключно у випадках спільного з працівниками органів внутрішніх справ, прикордонниками виконання завдань з охорони громадського порядку за умови попередження осіб, до яких вони будуть застосовуватися (за винятком виключних випадків). У випадку їх використання члени громадського формування не можуть перевищувати міри, необхідної для припинення правопорушення, а також зобов'язані звести до мінімуму можливість заподіяння шкоди здоров'ю правопорушника та інших громадян. У разі заподіяння такої шкоди члени формування забезпечують надання допомоги потерпілим у найкоротший

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню правового статусу громадських формувань з охорони громадського порядку як суб'єктів, наділених активною адміністративною правосуб'єктністю, особливостей їхньої діяльності, а також порядку застосування ними адміністративного примусу.

SUMMARY

Article is devoted to research of the legal status of public organizations protecting the public order as subjects endowed with active administrative legal personality, of characteristics of their activities and of the order of application of administrative coercion by them.

термін. Про поранення або смерть правопорушника, що сталися внаслідок застосування заходів фізичного впливу і спеціальних засобів, члени формування повинні негайно сповістити відповідні органи внутрішніх справ і прокуратури, підрозділи Державної прикордонної служби України [2]. Окрім того, перелік випадків, у яких члени формувань мають право застосовувати спеціальні засоби самооборони чітко визначений вищевказаним законом та є вичерпним.

Висновки

Громадські формування провадять свою діяльність під контролем органів внутрішніх справ, підрозділів Державної прикордонної служби України. Проте, не дивлячись на це, а також на те, що контроль за їх діяльністю покладається також на органи місцевого самоврядування, органи виконавчої влади, органи, що здійснюють реєстрацію громадських формувань, на сьогоднішній день гостро постає проблема створення формально діючих громадських формувань з охорони громадського порядку з метою придбання, зберігання та використання спеціальних засобів індивідуального захисту та самооборони. Вказана проблема актуалізує необхідність підвищення ефективності здійснення контролю за діяльністю подібних громадських формувань, у тому числі шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Враховуючи, факт наділення громадських формувань з охорони громадського порядку делегованими повноваженнями, які надають їм право застосовувати адміністративний примус з метою забезпечення захисту саме публічних інтересів, їх варто вважати суб'єктами публічної адміністрації, діяльність яких є яскравим прикладом реалізації активної адміністративної правосуб'єктності громадських об'єднань.

Література:

1. Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування : Постанова КМУ від 20.12.2000 № 1872. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-%D0%BF>.
2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 № 1835-III / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. – № 40. – ст.338.
3. Статистика співпраці громадських формувань та міліції у 2012 році / Інформбюро «Сек'юриті ЮЕй». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://security-ua.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=3930:statistika-spiivpratsi-gromadskih-formuvan-ta-militsiyi-u-2012-rotsi&Itemid=574&lang=ru.
4. Павлюк П.П. (Начальник громадського формування з охорони громадського порядку м. Івано-Франківська "Штаб") Про роботу громадських формувань з охорони громадського порядку міста Івано-Франківська за 6 місяців 2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvk.if.ua/news/11839/>.
5. Інформаційна довідка про роботу Київського міського громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону за 9 місяців 2012 року (Київське міське громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forumdnd.kiev.ua/index.php/diyalnist-formuvannya/informatsijna-dovidka.html>.
6. Каблов Д.С. Адміністративно-правовий статус членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону : дисертація на здобуття наук. ступеня к.ю.н. за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна, Харків, 2008. / Денис Сергійович Каблов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://adminpravo.com.ua/index.php/2010-04-13-14-05-13/157-2010-10-12-11-12-07/2109-12------.html>.